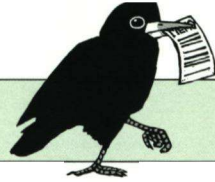
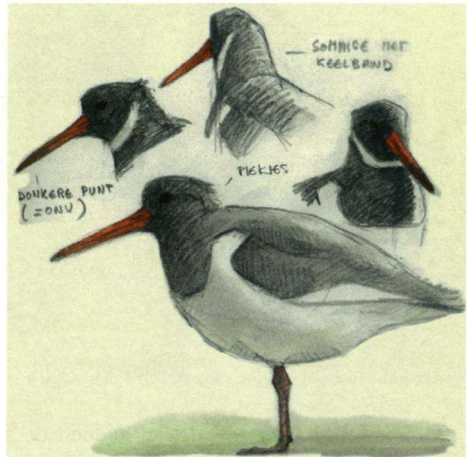

Korte Mededelingen

Van Schol-Aakster tot Scholekster

De Scholekster is een al lang bekende Nederlandse vogelsoort waarvan de naam desondanks eeuwenlang onbesproken is. Dat kon volgens mij zo lang geduurd hebben, omdat het tweede deel van de naam – het stukje ‘ekster’ – wél duidelijk was, en daar was men dan tevreden mee. Een Ekster *Pica pica* is grotendeels zwart en wit. Dat is ook wat er overblijft als je van de Scholekster de rode snavel en de roze poten aftrekt. Een oude Nederlandse naam voor de Ekster was Aakster, en de naam voor de Scholekster luidde, bijvoorbeeld bij Houttuyn (1763): Schol-Aakster. ‘Men geeft hun, in ’t Fransch en Engelsch, gemeenlyk den naam van Zee-Aaksters, doch wy noemen hun, ik weet niet om wat reden, Schol-Aaksters’. Houttuyn beeldt lang niet alle door hem besproken vogelsoorten af, maar de Scholekster valt de eer te beurt om afgebeeld te worden. De soort staat er niet zo fraai op (wel in kleur), maar is toch wel duidelijk als Scholekster herkenbaar. Houttuyn zelf schrijft: ‘De gestalte is, gelyk de nevenstaande Afbeelding toont, omtrent als die van een Aakster: de grootte en kleur als een Bontekraay’. Het is verrassend, dat Houttuyn de gelijkenis met de Ekster in de gestalte zoekt, maar voor de kleur de vergelijking met een Bonte Kraai maakt. Het lijkt het echter wel duidelijk

dat ook Houttuyn over het stukje ‘Aakster’ voor wat betreft de toenmalige naam Schol-Aakster niet twijfelt wat betreft herkomst en bedoeling.

De onwetendheid gold toen (natuurlijk) het stukje ‘Schol’. Houttuyn schrijft ook nog dit: ‘Oesters, Mosselen en Zee-Slakken zyn het Aas, ’t welk hy aan de Stranden vindt, en zyn Bek is zeer bekwaam om de Schulpen, hoe dicht ook sluitende, te openen of aan stukken te breeken’. Bij het ‘Aas’ staat niet de platvis Schol, dus kennelijk was men er zeer onzeker over of het eerste deel van de naam wel op de platvis betrekking kon hebben. Natuurlijk, zo’n Schol zou de Scholekster nooit in zijn geheel hebben kunnen inslikken, maar eraan knabbelen, ja, dat had makkelijk gekund.

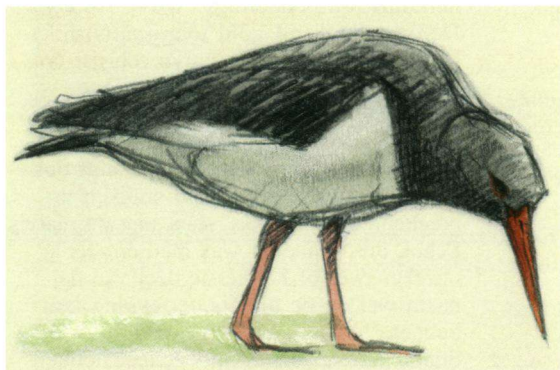
De eerste auteur die over het stukje ‘Schol’ een uitspraak doet, is de schrijver (in 1923) van het lemma Scholekster in het Woordenboek der Nederlandsche Taal. Hij schrijft: ‘De naam Scholekster bestaat uit schol + ekster. Welke betekenis we voor schol moeten aannemen, is onzeker’. Hoewel we daarmee dus nog steeds niet weten waaraan we moeten denken bij het eerste deel van de samenstelling, is de mededeling toch van groot belang: we moeten dus als eerste deel aannemen:

Woordenboek van de Nederlandse Vogelnamen

In 2004 verscheen het Verklarend en Etymologisch Woordenboek van de Nederlandse Vogelnamen, geschreven door Klaas J. Eigenhuis. In dit omvangrijke werk staan verklaringen en etymologische gegevens van alle officiële vogelnamen en van vele volksnamen voor vogels. De auteur heeft jaren aan het woordenboek gewerkt en is na de uitgave niet stil gaan zitten. Nog altijd houdt hij zich bezig met het onderzoek en studie van vogelnamen. In deze bijdrage van Klaas Eigenhuis wat meer over de Scholekster. Het zijn nieuwe gegevens die destijds niet in het lemma over de Scholekster in het woordenboek waren opgenomen.

‘schol’ en niks anders! Daarop hadden de auteurs van twee woordenboeken met vogelnamen ingenieus ingehaakt: ‘schol’ moest wel verstaan worden in de zin van ‘schelp’. Houttuyn wist al dat de soort onder andere schelpen (schulpen bij

Houttuyn) at. Maar helaas, ‘schol’ als woord voor ‘schelp’ werd nooit aangetroffen, evenmin als de namen Scholpekster, Schulpekster of Schelpekster; dat had toch wel eens gemogen als de naamgever bij het eerste deel inderdaad aan ‘schelp’ had gedacht!

De naamgever heeft vast een eigen vrije interpretatie gegeven aan de verrichtingen van de vogel op het strand. Hij heeft begrepen, dat de soort er zijn voedsel zocht, maar welk voedsel? Misschien heeft er in het begin nog wel een synoniem Scholvanger naast Scholexter (1636) bestaan en heeft de naam met -ekster de eerste verdrongen. Die vrije inter-

pretatie van het voedsel zie je ook bij de namen Oystercatcher en Austernfischer: Scholeksters eten bijzonder weinig Oesters, zo ze het al doen! Mosselvanger was goed geweest, de spijker op zijn kop! Maar de officiële Engelse en Duitse namen zijn net zulke misnomers als Nederlands Scholekster: ook de Schol *Pleuronectes platessa* Linnaeus 1758 is volkomen veilig voor de Scholekster!

Er is nog een andere naam (geweest) voor de soort met ook ‘Schol’ in het eerste deel: Scholjak. Deze naam is verzonnen door Jan-Joost ter Pelkwijk (1914-‘42), die hem althans in zijn aantekenboekje NJN-kamp Renesse 1930 en in zijn Groenlandreisverslag 1933 had staan [F. Beekman, *Sterna* 2007-1]. Ter Pelkwijk was een jonge vogelkenner, één met humor; hij heeft de naam vermoedelijk zelf samengesteld uit Schol-ekster en schobbe-jak [ir. Beenhakker; dr. Beekman ze. 070905].

Het woord schobbejak, fries skobbejak (waarschijnlijk via Nederduits Schubjack uit het Pools szuja (‘schurk, deugnet, E scoundrel’) had lange tijd een pejoratieve lading, pas in Van Dale 1984 werd een melioratieve wending gesignaleerd, dat wil zeggen de scherpe kantjes raakten toen van het woord af. Ik denk dat Ter Pelkwijk zijn naam meer als koosnaam dan als scheldnaam bedoeld zal hebben; misschien was schobbejak in zijn tijd al niet zo’n vreselijk scheldwoord meer.

De tekeningen van de Scholeksters zijn van de hand van Dirk Moerbeek.

■ K.J. Eigenhuis, e-mail: kj.eigenhuis@12move.nl.